

Suyûti'nin *el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik* Adlı Eserindeki İstîshâd Metodu*

Muhammed Mahmut Olçun
Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Karaman
Orcid ID; 0000-0002-5218-9525
muhammedmahmudolcun@gmail.com

Geliş Tarihi: 25-06-2019 Kabul Tarihi: 22-08-2019

Öz

Bu çalışmada Celâluddîn 'Abdurrahmân es-Suyûti'nin (849/1445-911/1505) nahiv ilmine dair kaleme almış olduğu *el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti b. Mâlik* isimli eserindeki istîshâd metodu ele alınmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde, Celâluddîn 'Abdurrahmân es-Suyûti'nin hayatı hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, istîshâd ve istîshâda konu olan kaynaklar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise, Celâluddîn es-Suyûti'nin *el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti b. Mâlik* isimli eserindeki istîshâd metodu ve nahiv meselelerine şahit olarak getirmiş olduğu âyet, hadîs ve şiiirlerden bazı örnekler ele alınmış ve incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: İstîshâd, *el-Behcetü'l-Merđiyye*, Âyet, Hadîs, Şiir, Nahiv.

Al-Suyûti's Istishhad Method in His "*al-Bahjah al-mardiyah fi sharh al-Alfiyah*"

Muhammed Mahmut Olçun
Res. Asst., Karamanoğlu Mehmetbey University, Faculty of Letters, Karaman, Turkey
Orcid ID; 0000-0002-5218-9525
muhammedmahmudolcun@gmail.com

Arrival date: 25-06-2019 Acceptance date: 22-08-2019

Abstract

In this study, Celâluddîn Abdurrahmân es-Suyûti's (849/1445-911/1505) evidence giving method in his work *el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti b. Mâlik* which is about grammar are handled. In the introduction section, informations about Celâluddîn 'Abdurrahmân es-Suyûti's life is shortly mentioned. In the first section, information given about evidence giving and literature samples about evidence giving. In the second section, 'Abdurrahmân es-Suyûti's evidence giving method and sample verses, hadiths and poems which are put forward to figure out the grammatic rules in his work *el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti b. Mâlik* are held and analysed.

Keywords: Evidence, *al-Bahjah al-mardiyah*, Verse, Hadith, Poem, Grammar.

1-Giriş

Arap dili ve edebiyatı alanının ve daha birçok İslamî ilim dalının önde gelen simalarından birisi olarak kabul edilen es-Suyûfî¹, 849/1445 senesinde Kahire’de doğmuş ve 911/17.10.1505 tarihinde Nil nehrinin kıyısında bulunan Ravza yarımadasında ahirete irtihâl etmiştir². Babası, Kemâluddîn Ebû Bekr es-Suyûfî (ö.855/1451)’dir³. Kaynaklarda Suyûfî’nin annesinin Türk asıllı bir câriye veya Çerkez asıllı olduğu aktarılmakta olup bu konu hakkında net bir bilgi yoktur⁴.

¹ Tam ismi: ‘Abdurrahmân b. el-Kemâl Ebû Bekr b. Muḥammed b. Sâbıkıddîn b. el-Fâhr Osmân b. Nâzıriddîn Muḥammed b. Seyfiddîn Hıdr b. Necmiddîn Ebû’s-Salâh Eyyûb b. Nâsıriddîn Muḥammed b. eş-Şeyḫ Ḥumâmiddîn el-Ḥumâm el-Ḥudayrî el-Asyûti’dir. Lakabı ise Celâluddîn olup bu lakabı kendisine babası vermiştir. Künyesi Ebû'l-Faḍl’dır. Kendisine bu künyeyi yakın aile dostlarından olan hocası el-Kinânî (ö.876/1472)’nin taktığı bilinmektedir. Fakat Asyût’ta doğmuş olmasından dolayı es-Suyûfî diye meşhur olmuştur. (Celâluddîn es-Suyûfî, *Ḥusnu'l-Muḥâdara fî Târîhi Mısır ve'l-Kâhire*, (thk. Muḥammed Ebû'l-Faḍl İbrâhîm), Dâru İhyâ’i'l-Kutubi'l-'Arabiyye, Kâhire, 1967, I, 335; Ḥayruddîn ez-Ziriklî, *el-'Âlâm Kâmusu Terâcim li Eşheri'r-Ricâli ve'n-Nisâ'i mine'l-'Arab ve'l-Musta'ribîn ve'l-Musteşrikin*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 2002, II, 132; ‘Umer Rıza Keḫhâle, *Mu'cemu'l-Müellifin Terâcimu Muşannifi'l-Kutubi'l-'Arabiyye*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1993, II, 82; Şihâbuddîn Ebû'l-Felâḫ İbnu'l-'İmâd, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Aḫbâri men Zeheb*, Dâru İbni Keşir, Beyrut, 1993, X, 74-75; Celâluddîn es-Suyûfî, *et-Tehadduş bi Ni'metillâh*, (thk. Elizabeth Sartain), el-Matba'atu'l-'Arabiyyetu'l-Ḥadişe, 1975, s. 5; Tafsîlatlı bilgi için bkz.; Muhammed Mahmut Olçun, *Suyûfî'nin el-Behcetü'l-Merdiyye Adlı Eserinde İstîşâd Ettigi Âyetler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2017, s.24-25)

² Şihâbuddîn Ebû'l-Felâḫ İbnu'l-'İmâd, *age.*, X, 74; Celâluddîn es-Suyûfî, *et-Tehadduş bi Ni'metillâh*, s. 32; Celâluddîn es-Suyûfî, *Ḥusnu'l-Muḥâdara fî Târîhi Mısır ve'l-Kâhire*, I, 288; ‘Abdurrahmân es-Seḫâvî, *ed-Ḍav'u'l-Lâmi' li Ehli'l-Karn'it-Tâsi'*, Dâru'l-Cil, Beyrut, ty., IV, 65; ‘Umer Rıza Keḫhâle, *age.*, II, 82; Ḥayreddîn ez-Ziriklî, *age.*, III, 150; İyâd Ḥâlid et-Ṭabbâ', *el-İnâmu'l-Ḥâfiz Celâluddîn es-Suyûfî M'alemetu'l-'Ulûmi'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk, 1996, s. 436; Celâluddîn es-Suyûfî, *Buḡyetu'l-Vu'ât fî Ṭabaḳâti'l-Luḡaviyyin ve'n-Nuḫât*, el-Mektebetu'l-'Asriyye, Lübnan, 1964, I, 15; Şihâbuddîn Ebû'l-Felâḫ İbnu'l-'İmâd, *age.*, X, 78-79.

³ Celâluddîn es-Suyûfî, *et-Tehadduş bi Ni'metillâh*, s. 7-9; ‘Abdurrahmân es-Seḫâvî, *age.*, XI, 72.

⁴ ‘Abdulḡanî ‘Abdullah, *Mu'cemu'l-Muerriḫin el-Muslimîn Hattâ'l-Karni'ş-Şâni 'Aşera el-Hicri'*, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1991, s. 95; ‘Abdurrahmân es-Seḫâvî, *age.*, IV, 65-66; Elizabeth Sartain, *Celâleddin*

Suyûfî, 9/14. asırda Memlûklülere⁵ devleti zamanında Mısır’da yaşamıştır. Suyûfî’nin yaşadığı bu asır Memlûklülere devleti açısından çalkantı, meşakkat, zulüm, istikrarsızlık, gerileme ve yok olma dönemi olarak tarihteki yerini almıştır⁶.

Suyûfî’nin yaşadığı döneme sosyal açıdan baktığımızda fakirliğin ve kuraklığın son derece fazla olduğunu, zaman zaman da adaletsizliğin ortaya çıktığını gözlemlemekteyiz⁷. Fakat bu dönemin ilmi hayatını incelediğimizde ise sosyal hayatın tam tersine son derece güzel ve önemli adımların atıldığını, eğitime birhayli önem verildiğini ve medreselerin bir çekim merkezi haline dönüştürüldüğünü görmekteyiz⁸.

Öğrenim hayatı boyunca pek çok âlimden dersler alan Suyûfî’nin, meşhur olan bazı hocaları şunlardır; el-Bulḳûnî⁹ (ö. 868/1464), el-Munâvî¹⁰ (ö. 871/1467), İbn

Suyûfî Hayatı ve Eserleri, Çev. Hasan Nureddin, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 13.

⁵ Memlûklülere iki gruba ayrılmaktadır; birinci grup, Türk (Bahri) Memlûklü devletidir. Bu devlet 648/1250-784/1382 yılları arasında hüküm sürmüştür. İkinci grup, Çerkez (Birci) Memlûklü devletidir. Bu devlet ise 784/1382-923/1517 yılları arasında hüküm sürmüştür. Suyûfî Çerkez Memlûklü devleti zamanında yaşamıştır. (Bedi’ es-Seyyid Lehâm, *el-İnâmu'l-Ḥâfiz Celâluddîn es-Suyûfî ve Cuhûduhu fi'l-Ḥadîş ve 'Ulûmihi*, Dâru Kuteybe, Dimeşk, 1994, s. 21-27)

⁶ Bedi’ es-Seyyid Lehâm, *age.*, s. 21-27; Celâluddîn ‘Abdurrahmân es-Suyûfî, *Târîhu'l-Ḥulefâ'*, Dâru İbn Ḥazm, Beyrut, 2003, s. 400-404.

⁷ İyâd Ḥâlid et-Ṭabbâ', *age.*, s. 23; Bedi’ es-Seyyid Lehâm, *age.*, s. 43.

⁸ İyâd Ḥâlid et-Ṭabbâ', *age.*, s. 20-22; ‘Abdu'l-Âl Sâlim Mekrem, *Celâluddîn es-Suyûfî ve Eşeruhu fi'd-Dirâsâti'l-Luḡaviyye*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1989, s. 56; Tâhir Suleymân Ḥammûde, *Celâluddîn es-Suyûfî 'Asruhu ve Hayâtuhu*, el-Mektebetu'l-İslamî, Beyrut, 1989, s. 59.

⁹ Tam ismi: Şâlih b. Amr b. Reslân b. Naşir b. Şihâbi'd-Dîn b. ‘Abdu'l-Ḥâlık b. Muḥammed b. Musâfir el-Kinânî el-Bulḳîni’dir. (Celâluddîn es-Suyûfî, *el-Muncem fi'l-Mu'cem*, (thk. İbrâhîm Bâcis ‘Abdu'l-Mecîd), Dâru İbn Ḥazm, Beyrut, 1995, s. 126.)

¹⁰ Tam ismi: Yahyâ b. Muḥammed b. Muḥammed b. Muḥammed b. Maḫlûf b. ‘Abdisselâm eş-Şeref Ebû Zekerriyyâ b. Sa'diddîn b. el-Ḳuṭub b. el-Cemâl b. eş-Şihâb el-Munâvî el-Kâhirî eş-Şâfi’dir. (‘Abdurrahmân es-Seḫâvî, *age.*, X, 254.)

Hacer el-‘Askalânî¹¹ (ö. 876/1472), Emînuddîn el-Aksarâyî¹² (ö. 880/1475)’dir.

Suyûtî, İslâmî ilimlerin hemen hemen bütün dallarında pek çok eserler kaleme almıştır. *Husnu’l-Muhâdara* isimli telifinde, “*Tefsir, Hadîs, Fıkâh, Nahiv, Me’ânî, Beyân ve Bedi’ olmak üzere yedi ilimde derinleşmekle rızıklandım.*” diyerek bu alanlardaki yetkinliğini dile getirmektedir¹³. Eserlerinin sayısı hakkında, *Husnu’l-Muhâdara* isimli telifinde üç yüz eserin olduğunu aktarırken, *et-Tehaddus bi Ni’metillâh* isimli eserinde ise dört yüz otuz üç telifini okuyucusuna sunmaktadır. Carl Brockelmann, Suyûtî’nin üç yüz on altı eser kaleme aldığını, İyâd Hâlid et-Tabbâ’ ise bin yüz doksan dört eseri olduğunu belirtmektedir¹⁴.

Mustafa Şek’a *Celâleddîn es-Suyûtî Mesîratuhu’l-İlmiyye ve Mebâhisuhu’l-Luğaviyye* adlı eserinde Carl Brockelmann’ın, Suyûtî’nin eserlerinin dört yüz kırk bir adet olduğunu söylediğini öne sürmektedir. Fakat biz Carl Brockelmann *Geschichte der Arabischen Litteratur* adlı eserini incelediğimizde Mustafa Şek’a’nın hata ettiğini Brockelmann’ın Suyûtî’ye ait üç yüz on altı eser olduğunu söylediğini tespit ettik¹⁵.

2-Arap Gramerinde İstişhâd

İstişhâd lafzı “شهد” kelimesinden türemiş olup “استعمال” bâbından mastardır. Sözlükte istişhâd kelimesi, “şahit olmayı istemek, birinin şahit olmasını istemek, şahit

olarak getirmek veya şahit olarak göstermek” anlamlarına gelmektedir¹⁶.

İstilah olarak istişhâd, “*Anlamı kapalı olan bir ifadenin kullanımının doğru olduğunu ispat etmek için doğruluğu kesin olan bir ifade ile delillendirilmesidir.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Mesela bir nahiv âliminin veya bir gramer ekolünün iddia ettikleri kuralı âyet, hadîs, güvenilir şiir veya nesir ile desteklemesi, delillendirmesi istişhâda örnek olarak gösterilebilir. Şâhid lafzı ise, “*Belirlenen kuralın ispatlanması için Kuran-ı Kerîm, Hadîs, güvenilir şiir veya nesirden delil olarak getirilen ifadelerin ismidir.*”¹⁷ diye ifade edilir.

2.1. İstişhâda Kullanılan Kaynaklar

2.1.1. Kurân-ı Kerîm

Kuran-ı Kerîm, güvenilirliği üzerine tartışamayacağımız biz Müslümanlara gönderilmiş kutsal kitabımızdır. Harflerinde ve hareketlerinde herhangi bir hata bulunmaz ve bu özelliğini her zaman korur. Bu özelliklerinden dolayı nahiv ilminde istişhâda kullanılan kaynaklar arasında birinci sırada yer almaktadır. Kurân-ı Kerîm kıyâs ile delil getirilen meselelerde en güvenilir kaynaktır¹⁸. Kurân-ı Kerîm, sözlerin en fasîhi ve en belîği olması hasebiyle, kıraati mütevatir olsun, şâz olsun, âhâd olsun bütün âyetleriyle istişhâd etmek caizdir¹⁹.

¹¹ Tam ismi: Ahmed b. İbrâhîm b. Naşrillâh b. Ahmed b. Muḥammed b. Ebî’l-Feth b. Hâşim b. İsmâil b. Naşrillâh b. Ahmed el-Kinânî el-‘Askalânî’dir. (Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Muncem fi’l-Mu’cem*, s. 46.)

¹² Tam ismi: Yahyâ b. Muḥammed b. İbrâhîm b. Ahmed Emînuddîn İbn eş-Şeyḥ Şemsiddîn el-Aksarâyî el-Hânefî’dir. (Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Muncem fi’l-Mu’cem*, s. 238.)

¹³ Celâluddîn es-Suyûtî, *Husnu’l-Muhâdara fî Târîhi Mısır ve’l-Kahire*, I, 338.

¹⁴ Celâluddîn es-Suyûtî, *Husnu’l-Muhâdara fî Târîhi Mısır ve’l-Kahire*, I, 338; Celâluddîn es-Suyûtî, *et-Tehaddus bi Ni’metillâh*, s. 105-136; Carl Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur*, Amelang Verlag, Leipzig, 1909, s. 200-201; İyâd Hâlid et-Tabbâ’, *age.*, s. 314-405.

¹⁵ Carl Brockelmann, *age.*, s. 200-201; Mustafa Şek’a *Celâluddîn es-Suyûtî Mesîratuhu’l-İlmiyye ve Mebâhisuhu’l-Luğaviyye*, Dâru’l-Mısriyye el-Benâniyye, Kahire, 1994, s. 143.

¹⁶Muḥammed b. ‘Abdirrezzâk el-Murteḏâ ez-Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, (thk. ‘Abdulazîz Tertar), Matba’atu Hükûmeti’l-Kuveyt, Kuveyt, 1994, VIII, 253.

¹⁷Muḥammed Semîr Necîb el-Lubdî, *Mu’cemu Muştalahâti’n-Nahviyye ve’ş-Şarfiyye*, Muessesetu’r-Risâle, Beyrut, 1985, s. 119; Muḥammed ‘alâ b. Ali b. Muḥammed et-Tehânevî, *Keşşâfu İştihâti’l-Funûn ve’l-Ulûm*, (thk. Ahmed Hasan Beces), Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut, 1999, 1002; İsmail Durmuş, “İstişhâd”, *DİA.*, İstanbul, 2009, XXIII, 396-398.

¹⁸M. Reşit Özbalkıç, *Kur’ân ve Hadîs’in Arap Gramerindeki Rolü*, Yeni Akademi Yay., İzmir, 2006, s. 65.

¹⁹Celâluddîn es-Suyûtî, *el-İktirâh fî ‘İlmi ‘Usûli’n-Nahv*, Dâru’l-M’arife el-Câmi’iyye, İskenderiye, 2006, s. 15; ‘Abdu’l-kâdir b. ‘Umer el-Bağdâdî, *Hizânetu’l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni’l-Arab*, Mektebetu’l-Hâncî, Kahire, 1997, I, 9; Tafsîlatlı bilgi için bkz.; Muhammed Mahmut Olçun, *agt.*, s.39-40.

2.1.2. Hadîs-i Şerif

Kuran-ı Kerîm'in peyder pey nuzulünden sonra onu açıklayan Resûlullah (sav.)'nin sözlerinden daha belîği, lafızca daha doğrusu ve anlamca daha kuvvetlisi bulunmamaktadır. Nitekim nahivcilerin, Hz. Peygamber (sav.)'in Arapların en fasih konuşan kişisi olduğu hakkında ittifakları vardır²⁰. Buna rağmen dil âlimleri arasında hadîslerle istişhâd yapılıp yapılmayacağı konusunda ihtilaf bulunmaktadır²¹. Nitekim nahiv ilmi ile ilgili telif edilmiş olan meşhur bazı eserleri incelediğimizde istişhâd yapılırken daha çok âyetlerin ve şiiirlerin tercih edildiğini, hadîslerle istişhâdın çok daha az olduğunu tespit etmiş bulunmaktayız²².

2.1.3. Şiir

Şiir, nahiv kurallarının belirlenmesinde kullanılan istişhâdda çok önemli bir yere sahiptir. 'Abdulkâdir b. 'Umer el-Bağdâdî *Hizânetu'l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni'l-'Arab* isimli eserinde şiirle yapılan istişhâdın önemini vurgulamak için "Kendisiyle istişhâd yapılan kelimeler iki kısımdır, onlarda: şiir ve diğerleridir."²³ şeklinde bir ifade kullanarak şiirin nahiv ilminin kurallarının belirlenmesinde ne derece önemli bir kaynak olduğunu belirtmeye çalışmıştır. Arap kelamının önemli bir bölümünü oluşturan şiirlerin hangilerinin delil kabul edilip, hangilerinin delil kabul edilmediği ve âlimlerin şairleri ayırmış olduğu tabakalar hakkındaki bilgilerden, bu konularla alakalı olarak telif edilen eserlerde teferruatlı bir şekilde bahsedilmiştir. Bu konu ile ilgili tafsilatlı bilgi sahibi olmak isteyen araştırmacılar işaret ettiğimiz kaynaklardan istifade edebilirler²⁴.

²⁰Saîd el-'Afgânî, *fi 'Usûli'n-Nahv*, el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, 1987, s. 46-47.

²¹Saîd el-'Afgânî, *age.*, s. 47.

²²Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*; Cemâluddîn 'Abdullah b. Yusuf b. Hişâm el-Ensârî, *Şerhu Katri'n-Nedâ ve Bellu's-Şadê*, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2004; Ebû Bişr 'Amr b. Osman b. Kanber Sibeveyh, *el-Kitâb*, Mektebetu'l-Hâncî, Kahire, 1988; İbn Hâcib, *Kâfiyye*, Mektebetu'l-Buşrâ, Kırâştî-Pakistan, 2011; Tafsilatlı bilgi için bkz.; Muhammed Mahmut Olçun, *agt*, s.40-41.

²³'Abdulkâdir b. 'Umer el-Bağdâdî, *age.*, I, 5.

²⁴Saîd el-'Afgânî, *age.*, s. 6-76; Celâluddîn es-Suyûtî, *el-İktirâh fi 'İlmi 'Usûli'n-Nahv*, s. 100-108; 'Abdulkâdir b. 'Umer el-Bağdâdî, *age.*, I, 5-40, Tafsilatlı bilgi için bkz.; Muhammed Mahmut Olçun, *agt*, s.42-42.

2.1.4. Nesir

Arap kaynaklarının şiirden sonra gelen önemli edebi metinleri olarak temayüz eden nesirler, istişhâdda kullanılan bir diğer kaynak türüdür. Ancak nesirlerle şâhid göstermek dil âlimleri tarafından Kuran-ı Kerîm, hadîs-i şerîf veya şiirlerle şâhid göstermek kadar yaygın bir biçimde kullanılmamaktadır²⁵.

3- Suyûtî'nin el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik Adlı Eserindeki İstişhâd Metodu

es-Suyûtî'nin nahiv ilmine dair kaleme almış olduğu eserleri arasında yer alan *el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik* isimli telifi, İbn Mâlik'in (ö. 672/1274) meşhur manzûmesi *Elfiyye* hakkında kaleme almış olduğu bir şerhtir. Suyûtî, bu eserinde *Elfiyye*'nin beytlerini izah ederek Arap gramer ilminin kurallarını konularına göre sırasıyla şerh etmektedir.

Suyûtî, ilk başta İbn Âkil'in *el-Elfiyye* şerhi üzerine *es-Seyfu's-Sakîl alâ Şerhi İbn 'Âkil* ismiyle bir eser telif etmiştir. Daha sonra bu çalışması üzerinde yoğunlaşarak üzerine eklemeler yapmak suretiyle *el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik* isimli bu eserini kaleme almıştır²⁶.

Müellifin, *Elfiyye*'yi şerh ettiği bu telifinde Nahiv kurallarını ele alırken âyet, hadîs ve Arap şiirinden şahitler sunduğu ancak nesir türünden şahit sunmadığı görülmektedir. Yazar, Arap şiirinden şahitler sunarken şairler arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın cahiliye, muhadram ve İslâmî dönem şairlerinin şiirlerinden şahitler sunduğu görülmektedir. Müellif aynı zamanda şiirlerin konuları arasında da herhangi bir ayırımda bulunmaksızın hem dîni içerikli hemde gazel, mersiye, medhiyye, hicviye, tabiat vb. konular ihtiva eden edebî türde şiirlerle de istişhâdda bulunmuştur. Suyûtî, ele almış olduğu konularda Basra ve Kûfe gramer ekollerinin ihtilafları var ise her iki tarafın görüşlerini tek tek sunmuş ve ekollerin göstermiş oldukları şahitleri tafsilatlı bir biçimde izah etmiştir. Bazı konularda her iki ekolde aynı şahidi

²⁵Saîd el-'Afgânî, *age.*, s. 59-60.

²⁶Yusuf Serkis, *Mu'cemu'l-Matbû'atu'l-'Arabîyye ve'l-Mu'arrabe*, Mektebetu's-Sekâfeti'd-Diniyye, Kahire, ty., II, 1076.

sunmuş ise tek şahit üzerinden iki ekolün görüşlerini izah etmiştir. Gramer ekollerinin görüşlerinde ittifak var ise bu ayrıca belirtilmemiş olup direkt olarak kural anlatılıp izah edilmiştir.

3.1. Şâhid Gösterilen Âyetlere Örnekler

İstishâd Edilen Örnek Âyet - 1:

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْفَدَ نَارًا

“Onların durumu, (geceleyin) ateş yakan kimsenin durumuna benzer.”²⁷

Müfred müzekker için kullanılan “الَّذِي” ism-i mevsulü bazen cemi manasında kullanılabilir²⁸. Bu âyette geçen “الَّذِي” ism-i mevsulü sılası itibarıyla her ne kadar müfred manasında gibi gözükse de cemi manasındadır. “الَّذِي”nin burada cemi manasında olmasının iki yönü vardır. Birincisi, buradaki “الَّذِي” ism-i mevsulü “من” ve “ما” gibi cins için kullanılmıştır, böyle kullanılmasından dolayı kendisine dönen zamir bazen müfred bazen de cemi olabilir. Buradaki “الَّذِي”nin sıra cümlesinde bulunan aid zamir “مَثَلُهُمْ”daki cemi zamirine döner. İkinci yön ise, burada “الَّذِي” ile “الَّذِينَ” kastedilmiş fakat sıra cümlesinde sözün uzayacağından dolayı “ن” hazfedilmiştir²⁹.

İstishâd Edilen Örnek Âyet - 2:

قَالَ أَتُونِي أَفْرَعُ عَلَيْهِ قِطْرًا

““Bana erimiş bakır getirin, bunun üzerine boşaltayım” dedi.”³⁰

Âyette geçen “أَتُونِي” ve “أَفْرَعُ” fiillerinin ikisinde kendilerinden sonra gelen “قِطْرًا” ma‘mul olarak almak istemektedirler. “أَتُونِي” fiili “قِطْرًا” ikinci mefûlü olarak, “أَفْرَعُ” fiili ise birinci mefûlü olarak almak istemektedir. Basra gramer ekolüne göre, ma‘mule daha yakın olmasından dolayı ikinci âmil amel etmeye daha layıktır. Kûfe gramer ekolüne göre ise, birinci âmil önce geçtiği için

²⁷Bakara: 17.

²⁸Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Behcetü'l-Merdiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, I, 64.

²⁹Ebû'l-Bekâ' 'Abdullâh b. el-Huseyn b. 'Abdillâh el-'Abkerî, *İmlâu' mâ Menne bihi'r-Ramânu min Vucûhi'l-İ'râbi ve'l-Kırâeti fi Cemî'i'l-Kurân*, I, 20.

³⁰Kehf: 96.

hak sahibidir ve ma‘mulü almaya daha layıktır³¹.

3.2. Şâhid Gösterilen Hadîslere Örnekler

İstishâd Edilen Örnek Hadîs - 1:

مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَيَبَا وَيَعْمَتُ

“Cuma günü abdest alan kimse güzel bir sünnet işlemiştir.”

Fiillerin alametlerinden bir tanesi kendilerine zamirlerin bitişmesidir. Fakat fiiller kendi içlerinde mutesarrıf (çekimli) ve gayrı mutesarrıf veya câmid (çekimsiz, donuk) olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Hadîs-i şerifte geçen “يَعْمَتُ” kelimesi gayrı mutesarrıf bir fiildir ve kendisine müenneslik “ت”si bitişmiştir. Şahit gösterilen bu hadîs-i şerîf muttasıl zamirlerin sadece düzenli olarak gelen mutesarrıf fiillere değil aynı zamanda gayrı mutesarrıf olarak gelen fiillere de bitişebildiğinin delilidir³².

İstishâd Edilen Örnek Hadîs - 2:

إِنْ يَكُنْهُ فَلَنْ تُسَلِّطَ عَلَيْهِ وَإِنْ لَا يَكُنْهُ فَلَا خَيْرَ لَكَ فِي قَتْلِهِ

“Eğer o (deccâl) ise ona musallat olamazsın, eğer o değilse onu öldürmekte senin için bir hayır yoktur.”

Zamiri muttasıl (bitişik zamir) veya zamiri munfasıldan (ayrık zamir) herhangi birisini kullanmanın mümkün olduğu yerlerde zamiri muttasılı tercih etmek daha güzeldir. Çünkü zamirlerde asıl sözü kısaltmaktır. Zamiri munfasıl kullanıldığı zaman söz daha fazla uzatılmış olur. Hadîs-i şerifte zikredilen “إِنْ يَكُنْهُ” ve “إِنْ لَا يَكُنْهُ”daki “ه” zamirlerinin yerine “إِيَّاهُ” zamirinin kullanılması da uygundur. Fakat hadîs-i şerifte sözü kısaltmak için muttasıl olan “ه” zamiri tercih edilmiştir³³.

3.3. Şâhid Gösterilen Şiirlere Örnekler

İstishâd Edilen Örnek Şiir - 1:

³¹ Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Behcetü'l-Merdiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, I, 191.

³² Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Behcetü'l-Merdiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, I, 13.

³³ Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Behcetü'l-Merdiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, I, 47.

SONUÇ

إِنَّ أَبَاهَا وَأَبَا أَبَاهَا * قَدْ بَلَغَا فِي الْمَجْدِ غَايَتَهَا

“Leyla'nın babası ve onun babasının babası, yücelikte son dereceye ulaştılar.”

Esmâu hamse (beş isim) normal şartlarda ref halinde “و”, nasb halinde “ا”, cer halinde “ي” ile irab edilirken “أَبٌ، أُمَّ، حَمٌّ” kelimeleri bazen ref, nasb ve cer hallerinde mutlak olarak “ا” ile okunabilirler. Şiirde geçen birinci ve ikinci “أَبٌ” lafızları nasb halinde, üçüncü “أَبٌ” lafzı ise ikinci “أَبٌ” lafzına izafetten dolayı cer halinde olmasına rağmen hepsi “ا” ile gelmişlerdir. Bu durumda her üç kelimenin irabı da takdiri irabıdır³⁴. İstişhâd edilen şiir “أَبٌ، أُمَّ، حَمٌّ” kelimelerinin mutlak olarak “ا” ile okunabildiklerinin delilidir.

İstişhâd Edilen Örnek Şiir - 2:

لا طيبَ لِغَيْشٍ مَا دَامَتْ مُنْعَسَةً * لَدَائِهِ
بِإِكْرَارِ الْمَوْتِ وَالْهَرَمِ

“Ölümü ve yaşlılığı hatırlamakla üzüntülü olunduğu müddetçe yaşamın bir tadı, güzelliği yoktur.”

“كان” ve kardeşleri, mübteda ve haberin başına gelerek onların merfu olan hükümlerini ortadan kaldırır ve mübtedayı ismi olarak refalar, haberi ise haberi olarak nasbeler³⁵. “كان” ve kardeşleri ve bu fiillerin mazi, muzari ve emir gibi türevlerinin haberlerinin, isimlerinin önüne takdimi caizdir. Fakat İbn M‘ut, bu grubun içerisinde olan “ما”nin haberinin, isminin önüne geçmesinin caiz olmadığını söylemiştir. Bu şiir onun bu iddiasını reddetmek için istişhâd edilmiştir. Şiirde geçen “ما دامت” fiilinin ismi “لَدَائِهِ”dur. Haberi ise isminin önüne takdim edilen “مُنْعَسَةً” kelimesidir³⁶. Şiirde görüldüğü gibi “ما دامت” fiilinin haberi isminin önüne takdim edilmesine rağmen fiil “كان” ve kardeşlerinin amelini işlemiş ve ismini ref haberini nasbelemiştir.

911/1505 senesinde vefat etmiş ve Arap dili ile ilgili pek çok eser vermiş bir şahsiyet olan Celâluddîn ‘Abdurrahmân es-Suyûtî, gramer ekolleri arasındaki ihtilafı olan meselelerde genel olarak Basra gramer ekolünün görüşlerini kabul etse de zaman zaman Kûfe gramer ekolünün görüşlerine tutunduğu da görülmüştür. Müellif genel olarak Basra gramer ekolünün görüşlerine tutunmasına rağmen ihtilafı olan meselelerde objektif olmuş ve Kûfe gramer ekolünün görüşlerini de sunmuştur.

Nahiv ilmi adı altında çalışmalar başladıktan sonra dil âlimleri tarafından âyet, hadîs, şiir ve nesir gibi kaynaklardan deliller sunularak Arap dili gramer kuralları belirlenmeye başlamıştır. Gramer ekolleri, delil olabilen kaynaklar arasında en kuvvetli kaynak olarak âyetleri kabul etmişlerdir. Basra ve Kûfe gibi değişik gramer ekollerine mensup olan âlimler kendi aralarında bazı konularda ittifak etmişler, bazı konularda ise ihtilafa düşmüşlerdir.

es-Suyûtî’nin, İbn Mâlik’in *Elfiyye*’sine şerh olarak yazdığı *el-Behcetü'l-Merđiyye ‘alâ Elfiyyeti b. Mâlik* isimli eseri nahiv ilmi üzerine kaleme alınmış kapsamlı bir eserdir. Müellif bu eserinde hemen hemen bütün nahiv konuları hakkında ayet, hadîs ve şiirlerle istişhâdda bulunmuş ve istişhâdda bulunduğu gramer kuralını detaylı bir biçimde izah ederek okuyucunun konuyu doğru bir biçimde anlamasına olanak sağlamıştır. Çalışmanın neticesinde müellifin eserde istişhâd kaynaklarından olan nesir türü ile şahit getirmediği saptanmıştır.

KAYNAKÇA

- [1] ‘ABDULLÂH, ‘Abdulğani, *Mu‘cemu'l-Muerrihîn el-Muslimîn hattâ'l-Karni's-Şânî ‘Aşera el-Hicrî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1991.*
- [2] BROCKELMANN, Carl, *Geschichte der Arabischen Litteratur, Amelang Verlag, Leipzig, 1909.*
- [3] DURMUŞ, İsmâil, “İstişhâd”, *DİA.*, İstanbul, 2009, XXIII.
- [4] el-‘ABKERÎ, Ebû'l-Beğâ’ ‘Abdullâh b. el-Huseyn b. ‘Abdillâh, *İmlâu’ mâ*

³⁴ Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Behcetü'l-Merđiyye ‘alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, I, 28.

³⁵ Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Behcetü'l-Merđiyye ‘alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, I, 97.

³⁶ Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Behcetü'l-Merđiyye ‘alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, I, 99.

- Menne bihi'r-Rahmânu min Vucûhi'l-Î'râbi ve'l-Kirâeti fi Cemî'i'l-Kur'an*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1979.
- [5] el-AFGÂNÎ, Saîd, *fi 'Usûli'n-Nahv*, el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, 1987.
- [6] el-BAGDÂDÎ, 'Abdulqâdir b. 'Umer, *Hizânetu'l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni'l-Arab*, Mektebetu'l-Hancî, Kahire, 1997.
- [7] el-ENSÂRÎ, Cemâluddîn 'Abdullâh b. Yusuf b. Hişâm, *Şerhu Qatri'n-Nedâ ve Belli's-Şadê*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.
- [8] el-LUBDÎ, Muhammed Semîr Necib, *Mu'cemu Muştalahâti'n-Nahviyye ve's-Şarfiyye*, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1985.
- [9] es-SEHÂVÎ, 'Abdurrahmân, *ed-Dav'u'l-Lâmi' li Ehli'l-Karni't-Tâsi'*, Dâru'l-Cil, Beyrut, ty..
- [10] es-SUYÛTÎ, Celâluddîn 'Abdurrahmân, *Buğyetu'l-Vu'ât fi Tabakâti'l-Luğaviyyîn ve'n-Nuhât*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Lübnan, 1964.
- [11] _____, *el-Behcetü'l-Merđiyye 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, (tlk. Mustafa el-Huseynî ed-Deştî), Mektebetu's-Şahâbe, Dimeşk, 2005.
- [12] _____, *el-İktirâh fi 'İlmi 'Usûli'n-Nahv*, Dâru'l-M'arife el-Câmi'iyye, İskenderiye, 2006.
- [13] _____, *Husnu'l-Muhâdara fi Târîhi Mısr ve'l-Kâhire*, (tlk. Muhammed Ebû'l-Fađl İbrahim), Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-'Arabiyye, Kahire, 1967.
- [14] _____, *Târîhu'l-Hulefâ'*, Dâru İbn Hâzm, Beyrut, 2003.
- [15] _____, *et-Teħaddus bi Ni'metillâh*, (thk. Elizabeth Sartain), el-Matba'atu'l-'Arabiyyetu'l-Hadıse, Kahire, 1975.
- [16] et-ṬABBÂ', İyâd Hâlid, *el-İmâmu'l-Hâfiz Celâluddîn es-Suyûfi M'alemetu'l-'Ulûmi'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk, 1996.
- [17] et-TEHÂNEVÎ, Muhammed 'Alâ b. Ali b. Muhammed, *Keşşâfu İstılâhâti'l-Funûn ve'l-'Ulûm*, (thk. Aħmed Ħasen Beces), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999.
- [18] ez-ZEBİDÎ, Muhammed b. Muhammed b. 'Abdirrezzâk el-Murteđâ el-Huseynî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, (thk. 'Abdu'l-'Azîz Tertar), Matba'atu Ħukûmeti'l-Kuveyt, Kuveyt, 1994.
- [19] ez-ZİRİKÎ, Ħayruddîn, *el-'Alâm Kâmûsu Teracim li Eşheri'r-Ricâli ve'n-Nisâ'i mine'l-'Arab ve'l-Must'aribîn ve'l-Musteşrikîn*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 2002.
- [20] ĦAMMÛDE, Tâhir Suleymân, *Celâluddîn es-Suyûfi ve 'Asruhu ve Ħayâtuhu*, el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, 1989.
- [21] İBN ĦÂCİB, *Kâfiye*, Mektebetu'l-Buşrâ, Kırâtsî-Pakistân, 2011.
- [22] İBNU'L-İMÂD, Şihâbuddîn Ebû'l-Felâh, *Şezerâtu'z-Zehab fi Aħbâri men Zeheb*, Dâru İbni Keşir, Beyrut, 1993.
- [23] KEHĦÂLE, 'Umer Rıza, *Mu'cemu'l-Müellifîn Teracimu Muşannifi'l-Kutubi'l-'Arabiyye*, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1993.
- [24] LEHHÂM, Bedi' es-Seyyid, *el-İmâmu'l-Hâfiz Celâluddîn es-Suyûfi ve Cuħûduhu fi'l-Ħadıs ve 'Ulûmihi*, Dâru Kuteybe, Dimeşk, 1994.
- [25] MEKREM, 'Abdu'l-'Âl Sâlim, *Celâluddîn es-Suyûfi ve Eşeruhu fi'd-Dirâsâti'l-Luğaviyye*, Muessesetu'r-Risale, Beyrut, 1989.
- [26] OLÇUN, Muhammed Mahmut, *Suyûfi'nin el-Behcetü'l-Merđiyye Adlı Eserinde İstışhâd Ettiği Âyetler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2017.
- [27] ÖZBALIKÇI, Mehmet Reşit, *Kur'an ve Ħadısin Arap Gramerindeki Rolü*, Yeni Akademi Yay., İzmir, 2006.
- [28] SARTAİN, Elizabeth, *Celâleddîn Suyûfi Hayatı ve Eserleri*, Çev.: Hasan Nureddin, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- [29] SERKİS, Yusuf, *Mu'cemu'l-Matbû'atu'l-'Arabiyye ve'l-Mu'arrabe*, Mektebetu's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire, ty..

- [30] SÎBEVEYH, Ebû Bişr ‘Amr b. Osman b. Kānber, *el-Kitāb*, Mektebetu’l-Ḥancî, Kahire, 1988.
- [31] ŞEK‘A, Mustafa, *Celāluddîn es-Suyûfî Mesîratuhu’l-‘İlmiyye ve Mebâhisuhu’l-Luġaviyye*, Dâru’l-Mısriyye el-Benâniyye, Kahire, 1994.